

UDK: 811.163.41'373.2(497.16)

Adnan ČIRGIĆ (Podgorica)

Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević”

RADOSLAV ROTKOVIĆ KAO JEZIKOSLOVAC

Autor daje osvrt na jezikoslovni rad jednoga od utemeljivača montenegrizike – Radoslava Rotkovića. Rotković se ogledao u raznim naučnim oblastima, ponajviše kao istoričar književnosti, a njegov jezikoslovni rad često je zapostavljan uprkos tome što se crnogorskim jezikom već decenijama bavi.

Ključne riječi: *crnogorski jezik, onomastika, prikazanja, jezikoslovlje*

Radoslav Rotković je sigurno jedna od najkrupnijih i najosobenijih figura koja se javila među proučavaocima i afirmatorima crnogorske kulture u najširem smislu te riječi, još od prvih poslijeratnih godina pa do naših dana. U crnogorskoj periodici javio se prije više od 60 godina (1948) i od tada djelovao na razne načine: kao publicist koji je redovno pratio događaje na crnogorskoj kulturnoj sceni, kao filmski kritičar, kao enciklopedist, kao književni kritičar, kao istoričar književnosti, kao književnik, kao istoričar crnogorske drame i pozorišta, kao društveni kritičar, kao historiograf, kao kulturolog, kao poslanik u Crnogorskoj skupštini. No od svega toga najmanje je poznat njegov jezikoslovni rad.

Radoslav Rotković rođen je 30. maja 1928. godine u Mojdežu kod Herceg Novoga, đe je stekao osnovno obrazovanje, a gimnaziju je završio u Kotoru. Diplomirao je na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1953, a u Beogradu je završio i Fakultet političkih nauka 1974. godine. Doktorsku tezu *Bokokotorska crkvena prikazanja (XVII–XVIII stoljeće)* odbranio je 1979. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Rotković je radni vijek započeo kao urednik rubrike za kulturu u Pobjedi (1954–1959); bio je umjetnički direktor Lovćen-filma (1959–1965); glavni urednik TV Titograd (1966–1980); naučni radnik u Crnogorskoj

akademiji nauka i umjetnosti (1980–1981); rukovodilac Odjeljenja za društvene nauke Leksikografskog zavoda Crne Gore (odakle je penzionisan 1988. godine). Visoko zvanje *naučnog savjetnika* dobio je 1984.

Posebno je značajno što je kao poliglota prevodio i priređivao djela starih crnogorskih pisaca iz Boke – Ljudevita Paskovića, Ivana B. Bolice, Đorđa Bizantija, Ivana Antuna Nenadića, naročito što je priredio djela Krsta Ivanovića, Stefana Zanovića i Stefana Mitrova Ljubiše.

Bio je član (do 1989) i više puta predsjednik ili sekretar Udruženja književnika Crne Gore, član Jugoslovenskog nacionalnog komiteta za Enciklopediju evropske kulture ranoga srednjeg vijeka, član Redakcije za Crnogorsku enciklopediju DANU i sl. Član je Crnogorskoga PEN centra, Matice crnogorske, Dukljanske akademije nauka i umjetnosti (đe je predsjednik Odjeljenja društvenih nauka), Instituta za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“. Dobitnik je: *Ordена rada sa zlatnim vijencem* (1984); Nagrade oslobođenja Titograda (1966); nagrada za TV reportaže na Festivalu u Portorožu: Nagrade za ekologiju (1974); Nagrade Udruženja književnika Crne Gore za najbolju knjigu u 1976. godini (knjiga *Crnogorsko književno nasljeđe*); Vijenca Petrovića, priznanje DANU „za izuzetne zasluge u afirmaciji crnogorske (dukljanske) nauke i kulture“ (2002). I pored svega toga, ni Rotković, kao ni mnogi zaslužni crnogorski kulturni i naučni poslenici prije njega, nije do danas polučio zasluženog najviše crnogorsko priznanje – *Trinaestojulsku nagradu*.¹

Rotković je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu studirao slavistiku, pa je logično što se time bavi više decenija. I pozamašan dio njegove doktorske disertacije² obuhvatio je jezičku analizu bokokotorskih prikazanja, s posebnim osvrtom na jezik Nenadićeva *Prikazanja muke Jezusove*.³ Budući da se, kako sâm kaže, jezikom bokeških prikazanja niko nije bavio, Rotković je u analizi obuhvatio samo važnije jezičke osobine koje su tipične za djela koja pripadaju tome književnom žanru. Koristeći se uglavnom deskriptivnim i komparativnim metodom, obradio je grafiju, pravopis, akcenatske znake u jeziku prikazanja, konsonantske grupe, zamjenu jata,

¹ Biografske podatke o Radoslavu Rotkoviću preuzeli smo iz: Lipovina, Ljiljana. – *Radoslav Rotković – bio-bibliografija*, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2009, a neke biografske podatke dao nam je i sâm autor.

² Rotković, Radoslav. – *Oblici i dometi bokokotorskih prikazanja (Prilog istoriji drame XVII i XVIII vijeka)*, Crnogorsko narodno pozorište, Podgorica, 2000.

³ Isto, str. 168–228. Ovaj dio Rotković je izmijenio i dopunio, pa je objavljen na čelnom mjestu u časopisu *Lingua Montenegrina*, br. 4, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009. Za ovu priliku korišćena je ta dopunjena varijanta.

padežni sistem, glasovne alternacije, Nenadićev pogled na jezik i pravopis, odnos jezika prikazanja prema dijalekatskoj osnovi njihovih pisaca i prepisivača, odnos toga jezika prema starijem jezickome nasljeđu – i hrvatskome i crnogorskom, različite uticaje na jezik Ivana Antuna Nenadića, neke tipične sintaksičke osobine i sl. I na osnovu te relativno kratke jezičke analize, evidentna je Rotkovićeva upućenost kako u bokeške i uopšte crnogorske jezičke i kulturne prilike, tako i u prilike na širem prostoru, kao npr. kad se kritički osvrće na literaturu u kojoj se nabrajaju riječi poput *smjernost, svetlost, izbavljenje, izvršenje, poznanje, pokajanje, pokazanje, neposlušanje, pripremljenje, priznanje, utvrđenje, poslušanje, pomirenje, poniženje*, koje je Vuk Karadžić naveo kao „nove“, odnosno za koje se kaže (M. Popović) da su postojale i u starijim tekstovima našim prije Vuka, a koje Rotković nalazi u nepravedno zapostavljenom Stulijevu rječniku (*Rjecosloxe*, Dubrovnik, 1806).

Iako su prikazanja koja je analizirao pisana latinicom, on ne odbacuje mogućnost njihovih starijih glagoljskih verzija. Pozivajući se na literaturu i zabilješke iz starijih perioda, poput Medakovićeve bilješke da je Njegoš u Crkvi Sv. Đorđa i Gospi od Škrpjela zatekao fratra koji je tečno i bez muke čitao glagoljicu, Rotković tvrdi da je glagoljska pismenost u Crnoj Gori, makar kao raritet, trajala mnogo duže nego se obično misli, pa su tako i prikazanja o kojima je riječ mogla nastati sa starijega glagoljskog predloška, takođe s crnogorskoga terena.⁴ Takođe, uzima u obzir i mogućnost da su ona s glagoljice na latinicu prenijeta na hrvatskome prostoru, a zatim opet prepisana i jezički adaptirana na Crnogorskom primorju. Potvrde za to nalazi kako u nekim čakavskim jezičkim osobinama koje se nedosljedno javljaju u pojedinim prikazanjima, tako i u odlikama grafije, kao što je npr. izostavljanje *j* koje objašnjava nepostojanjem toga grafema u glagoljici, pa je tako transliteracijom moglo izostati i u latiničkom tekstu.

Rotković je u ovoj studiji pokazao i upućenost u crnogorsku dijalektologiju i u osobine jezika naših starijih pisaca, naročito Petrovića, u prvome redu vladike Danila. On vrši komparativnu analizu jezika prikazanja s osobinama crnogorskih i hrvatskih primorskih govora, a posebno je značajno poređenje s jezikom vladike Danila jer se govor njegovih Njeguša nalazi u neposrednom zaleđu Boke, u kojoj su nastali tekstovi koje

⁴ Crkva je, naime, službeno zabranjivala glagoljicu, kako se vidi i iz priče fratra iz Perasta, i toga su se držali njeni visoki predstavnici, ali niži kler je upravo zbog toga čuvao glagoljicu kao svoje pismo. Dodajmo da je Crkva službeno zabranila i *prikazanja* (po drugi put na Tridentskom koncilu, 1547–1549), pa su prikazanja ipak prepisivana i igrana. Vatikan ima registar s 2000 prikazanja u Italiji!

Rotković analizira. Dosljedna upotreba npr. oblika *nijesam*, završeni proces jekavskoga jotovanja, tipični oblici nekih zamjenica, uprošćen padežni sistem i sl. siguran je pokazatelj da ti tekstovi pripadaju crnogorskome jezičkom i kulturnom korpusu. S druge strane, neke za Crnu Goru atipične osobine, poput izvjesnoga broja ikavizama i mnogo rjeđih ekavizama, Rotković ispravno vezuje za hrvatski dalmatinski prostor, odakle se ova književna vrsta prenijela u Crnu Goru. On donosi popis ikavizama koji se u tim tekstovima pronalaze i zaključuje da se uglavnom javljaju u protokolarnim izrazima (kao: *pridrugi*, *pripoštovani*, *prislavni*, *prisvijetli*) ili npr. ikavizam *tilo*, koji objašnjava preuzimanjem iz vrlo frekventne sintagme *tilo Isusovo*. Nedosljednu upotrebu toga ograničenog broja ikavizama ilustruje primjerima kao što je *prisvijetli*, u kojemu je osnova ijekavska, a preuzet je ikavski prefiks. Još jedan argument mogao je čvrsto poduprijeti tezu da su tekstovi o kojima je riječ nastali, odnosno prepisani, na ijekavskome prostoru. To su duži nastavci zamjeničko-pridjevske promjene koje Rotković navodi kao tipične. Jer morfologija se čvršće odupire uticajima sa strane nego leksika. No primjeri jekavskoga jotovanja dovoljan su dokaz da se tekstovi o kojima je riječ mogu smjestiti u crnogorski jezički prostor. A to Rotkoviću nije promaklo kad je navodio primjere poput *dje* = *đe*, *medjedje* = *medeđe*, *xudjeli* = *Žudeli*; *chjescitegl* = *ćešitelj*, *tchjescit* = *ćešit*, *uchjesciti* = *ćešiti*, *uchjescim* = *ućešim*, *uchjehe* = *ućehe* i sl. Takođe, raspravljajući o pojedinim osobinama jezika prikazanja, Rotković je pokazao upućenost u jezičko stanje starijih crnogorskih pisanih spomenika, pa se kritički osvrće na literaturu koja nerijetko donosi pogrešne podatke i zaključke o tim osobinama. Tako npr. govoreći o finalnom *-ah* u genitivu plurala ukazuje na pogrešan stav da se taj nastavak ustalio tek u XVIII vijeku jer ga nalazi npr. i u pismima Skender-bega Crnojevića (по многиѣхъ земаляхъ и странахъ), ili u paštrovskim ispravama iz balšićkoga perioda ili čak u Moračkoj povelji iz 1242. godine.

Konačno, govoreći o različitim uticajima na jezika Ivana Antuna Nenadića, Radoslav Rotković je pokazao upućenost u jezičke prilike na prilično širokom prostoru. On je izučavao uticaje dubrovačkoga govora i dubrovačkoga književnojezičkog nasljeđa, te uticaj istočnohercegovačkih govora (prema klasifikaciji Asima Peca), zatim uticaj crnogorskih govora iz zaleđa, prije svega katunskih i, na kraju, uticaj bokeškoga književnojezičkog nasljeđa s uticajem govora kojemu je Nenadić pripadao. Jezička analiza pokazala je nedvosmislen zaključak da Nenadić primarno pripada crnogorskome jezičkom korpusu i da je uticaj crnogorskih govora iz zaleđa

bio presudan kako na njega tako i na naše primorske govore. U tome su presudnu ulogu imale migracije stanovništva iz Katunske Nahije u Boku. Sličnost s istočnohercegovačkim govorima izrazitija je nego s dubrovačkim, ali jedino zbog toga što je riječ o osobinama koje su istočnohercegovačkim govorima uglavnom zajedničke s crnogorskim. Takođe, tematika ovoga žanra uticala je na visok nivo neslaganja s jezikom dubrovačke literature, naročito kad je u pitanju leksika, jer je, kako zaključuje Rotković, tematika *Prikazanja muke Jezusove* nalažala nešto što je bilo sasvim suprotno ljubavnim uzdasima i tipičnim sintagmama hrvatske ljubavne lirike toga perioda. Treba istaći da je on sastavio rječnik *Prikazanja muke Jezusove*, ali ga, nažalost, nije objavio jer je očekivao da će se naći neko drugi ko bi objavio kompletan rječnik pisaca iz perioda koji su omeđili Andrija Zmajević i Ivan Antun Nenadić.

Kad je u pitanju Rotkovićevo bavljenje dijahronim jezičkim pitanjima, naročito najstarijim periodima crnogorskoga jezika, posebnu pažnju privlače njegova onomastička ispitivanja objedinjena u monografiji *Odakle su došli preci Crnogoraca*.⁵ Osobito je značajno poglavlje *Polapsko-pomorske i zetsko-pomorske onomastičke paralele*,⁶ u kojem donosi više od 860 podudarnih toponima u Polablju i Crnoj Gori. Treba naglasiti da je Rotković pod jednu jedinicu podvodio sve toponime sa zajedničkom osnovom ili iste toponime koji se javljaju na različitom terenu u Crnoj Gori. Da je svaku pojedinu onomastičku paralelu označio kao posebnu jedinicu, broj podudarnih, identičnih ili bliskih toponima na našem i polapskome terenu iznosio bi i nekoliko hiljada jedinica. Ovome njegovu radu još uvijek se nije pristupilo s dovoljno ozbiljnosti. Kao i većina drugih novosti u nauci, i Rotkovićeve teza o doseljavanju predaka Crnogoraca s polapskoga prostora, zasnovana na jezičkim paralelama, nerijetko je olako bagatelisana od strane tradicionalista, koji su svoje argumente nalazili u pozivu na stavove jezikoslovnih autoriteta ili u tvrdnji da veliki broj tih toponima ima opšteslovenski karakter. No kako god, rezultati ovih izučavanja te indeks onomastičkih paralela crnogorskih i polapskih (od gotovo sto stranica) ne mogu čitaoca ostaviti indiferentnim. Naročito zbog toga što je Rotković pošao od ispravne sugestije Radoslava Katičića: „Potrebno je utvrditi podudarnu raspodjelu više onomastičkih objekata, i to od tolikoga broja da vjerojatnost slučajne podudarnosti bude što manja“.⁷ I zbilja, broj uzoraka koje je uzeo

⁵ Rotković, Radoslav. – *Odakle su došli preci Crnogoraca*, MontEdit, Podgorica, 2000². Prvo izdanje objavila je Matica crnogorska 1995.

⁶ Isto, str. 71–163.

⁷ Isto, str. 71.

u analizu i bibliografske jedinice koje su za ovu studiju konsultovane – impozantni su. Kad je u pitanju polapska toponomastika, oslonio se na studije Njemca R. Trautmana, koji je proučio toponomastičku građu s terena o kojemu je riječ i obuhvatio rezultate do kojih su došli njegovi prethodnici do 1950. godine. Osim Trautmana, polazište mu je bila monografija Hane Skalove (1965), koja je u svoju knjigu uvrstila i rezultate ostalih toponomastičara poslije 1950. godine, te priložila i 32 mape đe su locirani do tada poznati toponimi. Kad je u pitanju crnogorska toponimija, Rotković ističe poseban problem što do danas ne postoji crnogorski toponomastički rječnik, pa je zbog toga morao konsultovati brojnu literaturu: jezikoslovnu, prije svega dijalektološku – A. Džogović, M. Pešikan, D. Petrović, J. Subotić, D. Ćupić, D. Vujičić, M. Stanić, C. Stanić, M. Pižurica, J. Hadžimejlić, R. Marojević, J. Grković, P. Ivić, V. P. Nikčević, M. Pavlović, Z. Pavlović, A. Peco, R. Radunović, A. Tomić itd., zatim brojne etnografske studije – J. Erdeljanović (podlovcenska Crna Gora, Kuči, Piperi i Bratonožići), S. Nakićenović (Boka), A. Jovičević (Skadarsko jezero, Riječka Nahija, Plav, Gusinje, Polimlje, Velika, Šekular, Primorje, Krajina, Malesija, Zeta, Lješkopolje), O. Blagojević (Piva), O. Đurić-Kozić (Šuma, Površ, Zupci), P. Rovinski (Crna Gora), M. Barjaktarović (Rovca), M. Bolica (Skadarski sandžakat), J. Dediđer (Bilečke Rudine, Hercegovina), M. S. Filipović i Lj. Mičević (Popovo Polje), V. Knežević (Šaranci), B. Lalević i I. Protić (Vasojevići), A. Luburić (Drobnjaci), M. Lutovac (Bihor, Korita, Ibarski Kolašin), A. Pejatović (Polimlje i Potarje), P. Radusinović (crnogorska naselja), P. Šobajić (Bjelopavlići, Pješivci, Korjenići), S. Tomić (Drobnjak, Banjani, Piva) itd., a posebnu pažnju posvetio je kotorskim spomenicima *Monumenta Catharensia*, koje je u dva toma objavio Anton Mayer u Zagrebu (I – 1951; II – 1981), zborniku dokumenata *Sazdanje Cetinja*, koji je sâm priredio, te indeksu toponima koje je Božidar Šekularac priložio u knjizi *Dukljansko-zetske povelje* (1987) i *Imeniku geografskih naziva srednjovekovne Zete* Gavra Škrivanića (1959). Prije no je priješao na uporednu analizu crnogorskih i polapskih toponima, Rotković je ukazao na brojne manjkavosti Škrivanićeva *Imenika*. U prvom redu, riječ je o selektivnom pristupu G. Škrivanića prilikom publikovanja građe jer, iako njegov imenik naslovom ukazuje na cjelokupan srednjovjekovni crnogorski prostor, u njemu nedostaje ogroman broj naziva. Tako npr. Rotković nalazi da je od 46 naziva koji se kod Šekularca nalaze pod slovima A i B kod Škrivanića obuhvaćeno svega 6. Ako se uz to doda činjenica da je i veliki broj povelja izgubljen, a samim tim i mnoštvo toponima ostalo nezabilježeno, postaje

jasno koliko je složen bio proces kojem je Rotković pristupio prilikom pomenute uporedne analize.

Ni ovom studijom ne završava se njegov rad na onomastici i povlačenju crnogorsko-polapskih jezičkih i onomastičkih paralela. U radu *Kako su rijeke Zeta i Cijevna dobile imena*⁸ daje novi pogled na etimologiju tih naziva i vezuje ih takođe za polapski prostor. No konačna riječ će vjerovatno i tu, kao i u mnogim drugim etimološkim problemima, izostati jer je etimologija često zbog nedostatka čvršćih dokaza najmanje egzaktna dio jezikoslovlja uopšte.

Radoslav Rotković je učestvovao na brojnim međunarodnim i domaćim naučnim skupovima koje su o crnogorskome jeziku ili crnogorskoj književnosti pokretale nacionalne crnogorske institucije za posljednje decenije XX i prvih godina XXI vijeka, najčešće izvan državne potpore i protivno stavovima zvaničnoga jezikoslovlja u Crnoj Gori. Uz to je nerijetko bio i član uređivačkoga odbora, kao kad su pitanju skupovi: *Jezici kao kulturni identiteti na području bivšega srpskohrvatskoga ili hrvatskosrpskoga jezika* (Crnogorski PEN centar, Cetinje, 1998), *Crnogorski jezik u novom ustavu Crne Gore* (Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje & Građanska partija Crne Gore, Cetinje – Podgorica, 2004), *Norma i kodifikacija crnogorskoga jezika* (Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2005), *Vuk Karadžić i Crnogorci* (Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2005), *Život i djelo akademika Vojislava P. Nikčevića* (Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009 – objavljeno u časopisu *Lingua Montenegrina*, br. 3) itd.

Posebno je značajan njegov rad *Ijekavica u onomastici kao crnogorski etnički i kulturni identitet*,⁹ na čijem početku indirektno saznajemo razloge Rotkovićeva bavljenja onomastičkim ispitivanjima: „Zemljopisni nazivi (toponimi) kao i nazivi plemena i naroda (etnonimi), ne samo da su šedoci migracija, kako je to već u naslovu svojega rada napisao znameniti ruski slavista Trubačev (1974) već su, uz arheološke nazive, i jedini preostali izvori za proučavanje etnogeneze.“¹⁰ Mnoštvo ijekavskih toponima koje Rotković u ovome radu donosi (ukupno 132, ne računajući različite varijante istoga

⁸ Rotković, Radoslav. – *Kako su rijeke Zeta i Cijevna dobile imena*, *Lingua Montenegrina*, br. 2, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2008, str. 97–101.

⁹ Rotković, Radoslav. – *Ijekavica u onomastici kao crnogorski etnički i kulturni identitet*, Zbornik radova *Jezici kao kulturni identiteti na području bivšega srpskohrvatskoga ili hrvatskosrpskoga jezika*, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 1998, str.111–124.

¹⁰ Isto, str 111.

toponima) nepobitno ukazuju na invalidnost tradicionalističkih shvatanja o *jatu* kao fonemu koji se „cijepao“ na različite „reflekse“ u različitim periodima jezičkoga razvoja. Ma kakav stav zauzeli prema Rotkovićevoj argumentaciji o doseljavanju crnogorskih predaka, objektivni proučavalac mora odbaciti tezu o ijekavizmu kao najnovijem refleksu tzv. glasa i fonema *jat*. I da nema popisa toponima koje Rotković ovđe donosi, oblici koje on navodi poput *na Liešnju, u rieku* iz Moračke povelje (1242), *stranac Bielinovich* u mletačkome prijevodu Balšine povelje Praskvici (1413), *Snježnica, rieka, stiena, ovieh* i sl. u povelji Ivana Crnojevića (1482) itd. nepobitno ukazuju da je ijekavica kao autohtono crnogorsko (i dubrovačko) jezičko obilježje morala biti mnogo starija i imati drukčije porijeklo i razvoj nego što se to tradicionalno smatralo. Rotković ukazuje na uzroke takvih pogrešnih shvatanja. Riječ je o tome da su jezikoslovci redovno polazili od jezika knjige, tj. od zajedničkoga književnoga jezika određenoga prostora, koji nije odražavao realno govorno i jezičko stanje na tome terenu. Upravo su zbog toga nastajale npr. posebne nacionalne redakcije staroslovenskoga jezika. Potvrde za to nalazi npr. i u napomeni Vuka Karadžića o velikim razlikama između pojedinih prostorno bliskih bokeških govora, npr. drukčije se zborilo u Dobroti no u Kotoru, drukčije na Mulu no u Škaljarima ili Prčanju, ali o tome na osnovu jezika literature ne bismo znali gotovo ništa da nije bilo Vukove napomene. O tome svjedoče razlike između jezika starije srpske književnosti i srpskih narodnih govora, koje on navodi, jer se pisci i prepisivači nijesu (ili po pravilu nijesu) pridržavali osobina narodnoga jezika već ustaljenoga konvencionalnoga jezika, zasnovanoga na starocrkvenoslovenskoj pismenosti. Stoga i tradicionalno grafijsko rješenje **ѣ** za *ije, je, i, e* nije moglo značiti ništa osim zajedničko iz staroslovenskoga jezika preuzeto rješenje za obilježavanje različitih glasovnih vrijednosti karakterističnih za različiti prostor.¹¹ A onda je za sve to Rotković potvrde našao u studijama Trautmana i Skalove koji su koristili svu do tada postojeću literaturu o problematici kojom su se bavili. A tamo je našao npr. sljedeće ijekavske paralele: *Bijela, Bjelava, Bezdjede, Beznmjerov, Bjelbog, Bjelica, Bjelina, Bjelozem, Bijeljany, Bijeljane, Brieskow, Brijestina, Briezani, Brijeghe, Djedište, Djeva, Djewitz, Diete, Dvie gore, Gnijezdz, Gnjevomjer, Chljebov, Jarognjev, Klješćina, Liepousiennizha, Ljeska, Ljeskov, Mijel, Meždirječica, Nedjelica, Nemjer, Nariječje, Nevjer, Orjehov, Otsječ, Parijez, Pijesky, Persjeki, Pjena, Podliješte, Porijječje, Predjely,*

¹¹ Videti: Nikčević, Vojislav P. – *Praizvor, prototip i praiskon izgovora slov(j)enskoga jata (ѣ)* u: *Jezičke i književne teme*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2006.

Perdjely, Presjeka, Priječnica, Priedoli, Primjeri, Riječane, Riezani, Rijeka, Rječica, Rjepin, Sjekyrice, Sjenica, Sjerava, Strijela, Strijelci, Strijely, Tjehotino, Tješenići, Tješimjer, Trebješane, Trijebkovo, Trijebel, Trijebina, Ustje, Utjehov, Vjetrica, Wieternick, Vorjen, Zabjel, Zariječje, Zasjeke, Zvjerin, Zvjerov itd. A kad je u pitanju podudarnost nekih crnogorskih plemenskih naziva, ne mogu se zaobići npr.: *Bajice, Bandići, Barda, Bileća, Bjelice, Brežine, Crmnica, Cetinje, Ceklin, Cuce, Dobrota, Garač, Gusinje, Grahovo, Humci, Hoti, Jezera, Katun, Kokoti, Krajna, Krivošije, Kući, Lješani, Lastva, Lužani, Ljubotinj, Malošići, Macavare, Mojkovac, Moračani, Murići, Njeguši, Nudoljani, Ostrog, Podlužje, Paštrovići, Plavljeni, Pješivci, Podgorica, Prevlaka, Plužine, Riječani, Rovca, Rudine, Rumija, Stanjevići, Trebjesa, Trebinje, Nevesinje, Velestovo* itd. No u svakom slučaju, ovaj je rad najznačajniji po tome što je Rotković ukazao na metodološku pogrešku fiksiranja određenih jezičkih pojava za vrijeme u kojem su potvrđene u pismu, te zbog rasvjetljavanja pogrešne tradicionalističke hipoteze o „refleksima jata“ i zbog zaključka „da postoji puna fonološka podudarnost polapsko-pomorskoga i zetsko-pomorskoga lingvističkoga areala.”¹² U vezi s time treba pomenuti i Rotkovićev rad *Pridjevske i zamjeničke promjene, s posebnim osvrtom na dužine*,¹³ što ukazuje ne samo na neosnovanost normativne zabrane pojedinih crnogorskih oblika, u prvom redu dužih oblika zamjeničko-pridjevske promjene, već i na primjerima pjesničkoga jezika iz starije i novije crnogorske književnosti pokazuje poetsku i izražajnu vrijednost tih nastavaka. Na primjerima iz pisanih spomenika, od *Moračke povelje* (1242) do naših dana (u jeziku Matije Bečkovića kao negatora crnogorskoga jezika), Rotković je pokazao opšte prisustvo dužih oblika zamjeničko-pridjevske promjene u crnogorskome jeziku, a samim tim i pogrešnost Belićeva ukidanja tih oblika (1929) iz standardnoga jezika u cilju njegove unifikacije i asimilacije crnogorskoga jezika. Činjenica da ti oblici i dalje žive u narodnim govorima samo je još jedna potvrda da ih ne bi trebalo svrstavati u arhaizme ili dijalektizme već ih u aktuelnom procesu jezičke standardizacije u Crnoj Gori proglasiti normativnim, dubletno s već ustaljenim kraćim nastavcima.¹⁴

¹² N. d., str. 121.

¹³ Rotković, Radoslav. – *Pridjevske i zamjeničke promjene, s posebnim osvrtom na dužine*, Zbornik radova *Norma i kodifikacija crnogorskoga jezika*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2005, str. 141–146.

¹⁴ Čirgić, Adnan. – *Standardizacija crnogorskoga jezika*, u knjizi *Jezički neprebol*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2007, str. 221.

U eseju *Crnogorski književni jezik i govori. Jezik pisca i govor lica*¹⁵ Rotković je dao osvrt na odnos crnogorskih pisaca prema sopstvenome jeziku, u različitim periodima i društveno-istorijskim okolnostima, posebno kakav je odnos između jezika naratora i likova književnoga djela. Tako navodi četiri različite faze. Prva traje do Prvog svjetskog rata i u njoj je jezik naratora i likova gotovo podudaran. To je vrijeme u kojem se crnogorski jezik uglavnom spontano razvijao. No i u tome periodu bilo je raznih jezičkih redaktura i prilagođavanja, pa tako npr. navodi Medakovićevo prepravljanje Njegoševa padežnoga sistema (*na Lovčenu umj. Njegoševog na Lovćen*). Druga faza traje između dva svjetska rata, kad je i ijekavica bila praktično zabranjena i kad je zvanična prosvjetna politika nastojala da nametne ekavicu kao jedini književni izgovor u ondašnjoj državi. Treća faza obilježila je nekoliko poslijeratnih decenija, kad je ijekavica potpuno legalizovana, ali kad su i književni likovi iz naroda morali „pričati“ standardnim jezikom. Za primjer navodi likove seljaka iz Lalićeve *Lelejske gore* koji govore: *otjera, sjeme, gdje, negdje, ovdje, djevojka, sjutra* i sl. Četvrta faza nastaje u najnovije doba, kad se crnogorski jezik počinje revitalizovati više u djelima onih koji su se protiv njega zalagali ili se i dalje zalažu nego u djelima samih pristalica ozvaničenja crnogorskoga jezika. Tu kao pozitivan primjer ističe djela Novaka Kilibarde ili Matije Bečkovića, koji piše crnogorskim jezikom iako ga negira. Kao nonsens Rotković navodi neke književnike kojima likovi iz Srbije, Crne Gore i Hrvatske jednako zbore, samo što su u nekim djelima svi ekavci a u nekima svi ijekavci, čime se čak i dijalektalni kolorit prenebregava pred nametima tzv. zajedničke srpskohrvatske norme. Kao i mnogo drugde, i ovde Rotković nije odolilo da ne umetne i neku opasku koja nije u direktnoj vezi s temom na koju piše, pa tako npr. ističe kako Marko Miljanov u pismu Peku Pavloviću pominje i Nerona, i Kaligulu, i Solona, i Atinu, i Spartu i Bizmarka, kako je znao za Danteov *Pakao*, što nije u skladu s ustaljenom tezom o njegovu opismenjavanju u poznim godinama. A kao oštar kritičar, Rotković je iskoristio priliku da istakne i falsifikovanje jezika naših starih pisaca, koje je ponekad imalo i državnu potporu, pa kaže: „(...) u ediciji *Književnost Crne Gore od XII do XIX vijeka*, koju je zamislilo i realizovalo Čelebićevo Ministarstvo kulture, ekavski su prevedeni na savremeni jezik: Đurađ Crnojević, Makarije od Crne Gore, Božidar Vuković Podgoričanin,

¹⁵ Rotković, Radoslav. – *Crnogorski književni jezik i govori. Jezik pisca i govor lica*, Zbornik radova *Štokavski književni jezici u porodici slovenskih standardnih jezika*, Crnogorski PEN centar & Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2004, str. 137–142.

Pahomije od Rijeke, Marko Trebinjac, cetinjski episkop Romil, mitropolit zetski Gerasim Georgije jeromonah na *Mineju* Manastira Kosijereva (jedi-no Kosijerevo nije pretvoreno u Koserevo), i Avakum griješni na Cetinju, pa, naravno, i Petar I Petrović Njegoš! Sa ruskoga teksta *čelovjek* je prevedeno u *čovjek*, samo što nije ni *čovjek* ni *čovjek* onaj koji je sve ovo zamislio!¹⁶ Nije izostavio da pomene ni neke savremene crnogorske pisce koji, prateći razne „mode“, „svojim seljacima guraju u usta ekvicu“¹⁷ itd.

Nekim savremenim jezičkim i jezikoslovnim problemima bavio se Rotković i u radu *Nema slovâ bez uslovâ*,¹⁸ đe je ukazao da je nepostojanje sopstvene nezavisne države i jasno izgrađene nacionalne politike osnovni problem koji se prepriječio ozvaničenju i kodifikaciji crnogorskoga jezika, problem koji kontinuirano traje od 1918. godine. Školska lektira, izvanjski ekavski nastavni kadar, neprimjereni udžbenici, zabrana javne upotrebe crnogorskoga jezika neki su od činilaca koje je ovđe pomenuo da potkrijepi tvrdnju o asimilaciji crnogorskoga jezika, koja je od prosvjetnih vlasti u Crnoj Gori nerijetko imala i podršku. Sličnim problemima bavio se Rotković i u tekstu *Da li je termin crnogorsko-srpski jezik politički korektan i naučno utemeljen?*¹⁹ đe je pokazao da nema nikakvoga ni političkoga ni naučnoga utemeljenja za takvo imenovanje jezika u Crnoj Gori (koja je u to doba još uvijek bila u državnom zajedništvu sa Srbijom), pogotovo zbog toga što taj naziv ne bi bio prihvaćen ni u Srbiji. Svoje poglede na jezičku politiku u Crnoj Gori, na odnos crnogorskoga jezika i crnogorske književnosti, odnos crnogorskih književnih stvaralaca prema sopstvenome jeziku, naročito kad je u pitanju XX vijek, Radoslav Rotković sažeo je u radu *Savremena crnogorska književnost i crnogorski jezik*.²⁰

Uza sve navedeno, važno je napomenuti da je Radoslav Rotković bio i jedan od recenzenata glavnih normativno-kodifikatorskih priručnika Vojislava P. Nikčevića, po kojima se taj jezik izučava u slavističkome svijetu, iako još uvijek ne i u Crnoj Gori. Tako je Rotković s poznatim hrvatskim

¹⁶ Isto, str. 138.

¹⁷ Isto, str. 138.

¹⁸ Rotković, Radoslav. – *Nema slovâ bez uslovâ*, Zbornik radova *Crnogorski jezik u javnoj upotrebi*, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 2003, str. 33–37.

¹⁹ Rotković, Radoslav. – *Da li je termin crnogorsko-srpski jezik politički korektan i naučno utemeljen?*, Zbornik radova *Crnogorski jezik u novom ustavu Crne Gore*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje & Građanska partija Crne Gore, Cetinje – Podgorica, 2004, str. 49–52.

²⁰ Rotković, Radoslav. – *Savremena crnogorska književnost i crnogorski jezik*, Zbornik radova *Savremena crnogorska književnost*, Univerzitet Crne Gore – Filozofski fakultet, Nikšić, 2006, str. 63–73.

standardologom Josipom Silićem i montenegrinom Danilom Radojevićem recenzirao *Pravopis crnogorskoga jezika*²¹ te *Gramatiku crnogorskoga jezika*,²² takođe s Josipom Silićem. Recenzent je, uz Slobodana Vujačića, i pravopisnoga priručnika *Piši kao što zboriš*,²³ o kojemu je napisao opsežan osvrt.²⁴ S hrvatskim istoričarima jezika Stjepanom Damjanovićem i Ivanom Jurčevićem recenzirao je knjigu Vojislava P. Nikčevića o srednjovjekovnoj književnosti i pismenosti na crnogorskome i južnoslovenskom tlu.²⁵ Ipak, od posebnoga je značaja što je Rotković bio recenzent kapitalnih djela Vojislava P. Nikčevića: dvotomne istorije crnogorskoga jezika *Crnogorski jezik*²⁶ – prvi tom s Dragojem Živkovićem, a drugi s Josipom Vončinom i Josipom Silićem; te posthumno objavljene *Istorije crnogorske književnosti. Od početaka pismenosti do XIII. vijeka*,²⁷ đe je sa Stjepanom Damjanovićem pružio vrijedne sugestije prilikom pripreme knjige za štampu.

Pored svega, treba istaći da je Radoslav Rotković kao član uprave Udruženja književnika Crne Gore stao iza Saopštenja o jeziku²⁸ u kojemu se ističe zahtjev za ozvaničenje zasebne crnogorske jezičke varijante u okviru ondašnjega zajedničkoga standardnoga jezika, te protest protiv jezičke unitarizacije koja se provodila primjenom Novosadskoga dogovora. Još oštrij protest u kome je optužio jezičke unitariste iz Novoga Sada i Beograda za crnogorsku jezičku asimilaciju i negiranje crnogorske književnosti, te se oglasio protiv onih koju su o jeziku u Crnoj Gori raspravljali čak i bez konsultacije Crnogoraca, objavio je Rotković u reviji *Ovdje* 1971. godine: „Ako je jedinstvo našeg jezika, uz poštovanje razlika u izgovoru i pismu, prirodan put, onda je trebalo slijediti taj prirodni put. Ako to nije neophodno, ako je to smetnja za samostalno izražavanje, ako to vodi steri-

²¹ Nikčević, Vojislav P. – *Pravopis crnogorskoga jezika*, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 1997.

²² Nikčević, Vojislav P. – *Gramatika crnogorskoga jezika*, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2001.

²³ Nikčević, Vojislav P. – *Piši kao što zboriš*, Glavna pravila crnogorskoga standardnoga jezika, Crnogorsko društvo nezavisnih književnika, Podgorica, 1993.

²⁴ Rotković, Radoslav. – *Kodifikacija crnogorskoga jezika*, Doclea, god. 1, br. 3, 1994, str. 4–11.

²⁵ Nikčević, Vojislav P. – *Crnogorska književna raskršća*, Matica crnogorska, Cetinje, 1996.

²⁶ Nikčević, Vojislav P. – *Crnogorski jezik*, Tom I i II, Matica crnogorska, Cetinje, 1993, 1997. O glavnim normativno-kodifikatorskim priručnicima Vojislava P. Nikčevića pisao je: Rotković, Radoslav. – *Piši kao što zboriš*, Pobjeda. - God. 54, br. 11686, 27. VI 1998, str. 24.

²⁷ Nikčević, Vojislav P. – *Istorija crnogorske književnosti. Od početka pismenosti do XIII. vijeka*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.

²⁸ *Saopštenje uprave Udruženja književnika Crne Gore o jeziku*, Kritika, br. 17, Zagreb, ožujak–travanj 1971, str. 378.

lizaciji i kastraciji jezika koji svoje sokove crpe jedino iz čistog narodnog izvora, onda nije trebalo ni počinjati takav ujediniteljski posao. (...) Da na prostranom području štokavskog književnog jezika postoje razlike, to nije novo. Vuk u Rječniku uz mnoge riječi stavlja oznake mjesta ili kraja. Takođe on stavlja oznake *ist.*, *zap. jugoz.*, *juž.* čime razgraničava dijalekte kao kod: *gudeti*, *gudjeti* i *guditi* ili *zagudeti*, *zaguditi*, *zagudjeti* i *zagudeti*. Ono što je kod Vuka istočni i zapadni dijalekat, to je sada istočna i zapadna varijanta. Zašto onda Vukov južni dijalekat ne bi bio južna varijanta po istoj logici? Da li bi se stalo na samo tri varijante? (...) A čitav ovaj nered i sva ova nervoza koja dovodi čak do fizičkih obračuna ima samo jedan izvor: Novosadski dogovor. Nijesmo učestvovali u njegovom formulisanju ali smo sada prinuđeni da se prema njemu određujemo, braneći se od pokušaja asimilacije, upravo od onoga što je, objektivno, njegova suština. Nezavisno od toga što je ko htio. Najveća je nevolja u tome što se tikve ne lome o glavu onoga ko ih je sadio već se kotrljaju oko nogu onih koji bi htjeli da idu svojim putem pa se sada spotiču i sudaraju i grde jedni druge, umjesto da zajednički uklone tikve.“²⁹ Zbog takvih stavova bio je s ostalima crnogorskim „nacionalistima“ i „separatistima“ – Vojislavom Nikčevićem, Dragojem Živkovićem, Radojem i Danilom Radojevićem – unijet u tzv. *Bijelu knjigu*, pa im je prijetila zabrana rada (!) i objavljivanja radova. Pored toga, kako sâm piše, zbog navedenoga članka morao je napustiti i Redakciju revije *Ovdje* (ostavka je objavljena u: *Ovdje*, god. V, br. 46), ali „samo zahvaljujući vješto prikrivanom crnogorstvu sekretara Izvršnog komiteta CK Veselina Đuranovića, omogućeno nam je da i dalje nesmetano objavljujemo, što je, na njegovu usmenu intervenciju, omogućeno i Dragoju Živkoviću i Vojislavu Nikčeviću“.³⁰

Da je budno pratio ne samo jezičku politiku u Crnoj Gori nego i jezikoslovnu produkciju, svjedoče i prikazi rječnikā Njegoševa jezika,³¹ u kojima je ukazao na manjkavosti, ali i na neke besmislene postupke u tumačenju Njegoševa jezika od strane ondašnjih jezikoslovnih autoriteta, kakvi su bili recimo Mihailo Stevanović i Radosav Bošković. U tim prikazima osvrnuo se i na *Rečnik uz celokupna dela Petra II Petrovića Njegoša*, za koja

²⁹ Rotković, Radoslav. – *Novosadski dogovor – stvarnost ili iluzija*, *Ovdje*, br. 22, god. III, 1971, str. 4.

³⁰ Rotković, Radoslav. – *Ne dođoše na megdan junački, ili – petnaest godina koje su izeli skakavci*, *Lingua Montenegrina*, br. 3, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009, str. 52.

³¹ Rotković, Radoslav. – *Posao obavljen ali – naizgled*, *Pobjeda*, god. 39, br. 6459, 26. XI 1983, str. 8. *Isti*, *Rječnik bez riječi*, *Pobjeda*, god. 39, br. 6485, 24. XII 1983, str. 10.

samo uzgredno napominje da čak i nijesu cjelokupna, te na potpuni *Rečnik Njegoševa jezika*. Tu se osvrnuo i na pogrešne metodološke postupke i na neka pogrešna tumačenja, a posebno na proizvoljnost prilikom odabira lek-sika i bespredmetnost tumačenja pojedinih riječi poput: *nikad*, *poslije*, *sabor*, *divno* i sl., ili recimo na srozavanje na arhaični, dijalektalni ili provincijalni rang riječi kao što su *dignuti se*, *mniti*, *obavezati se*, *oblačiti* i sl.

U monografiji o Ljubiši,³² u poglavlju *Matica i kovnica jezika*, Rotković je suptilno analizirao Ljubišin jezik, ne da ističe njegovu svje-žinu, jer su to davno uradili drugi, nego da ispravlja one koji su tumačili njegove riječi a nijesu ih razumjeli, koji nijesu znali što znače uobičaje-ne imenice i pridjevi: *lipov* (od lipe), *bezbrat*, *besudan*, *gorostasan*. Za Živojinovića, na primjer, *gnj* se prevodi kao *đubre*, *đever* kao *sekundant*, *svjedok pri dvoboju*. Ali Andrićeva *Prokleta avlija*, primjera radi, ne može se pretvoriti u *Prokleta dvorište*. No najznačajnija je Rotkovićeva analiza narodnoga govora u Ljubišinoj obradi i *nadgradnji*. Deminutivima i aug-mentativima on daje novo značenje. Kanjoš je *malašan* prema *čoečetini furlanskoj*. Ista riječ ponovljena u istoj rečenici u njega može da ima dva značenja.(...jer ako ti *otegneš* svadbom... pak ako htje nesreća da koje od vas troje *otegne*...), što znači da je u prvome slučaju riječ o *odugovlačenju* a u drugome o *smrti*. Prema tome, *matica jezika* jeste u narodu ali je *kovnica* ipak u Ljubišinoj radnoj sobi.

Vraćajući se na uređivanje rubrika za kulturu u crnogorskim glasi-lima šezdesetih i sedamdesetih godina, treba reći da su oni pokazivali višu svijest o crnogorskim kulturnim prilikama i neprilikama nego što ih neki danas pokazuju. Iako u sasvim drukčijim društvenim okolnostima od da-našnjih, u vrijeme državnoga zajedništva i službenoga srpskohrvatskoga je-zika, i Rotković i njegovi istomišljenici ipak su nalazili prostora da objave svoje kritičke stavove povodom položaja crnogorskoga jezika. Ali kad je u najnovije doba povodom dešavanja na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, odnosno na Odsjeku za crnogorski jezik, Rotković pokušao da se kritički osvrne na činjenicu da je to odsjek na kojem se ne izučava crnogorski već srpski jezik, đe se ne koriste knjige iz montenegristike već ekavske knji-ge namijenjene studijama serbistike, te da ukaže na unitarističke jezičke koncepcije koje su se ispoljile u izjavama i postupcima šefa Odsjeka za crnogorski jezik Rajke Glušice, nijedan dnevni ni nedeljni crnogorski list nije prenio to saopštenje. Našli smo ga samo na sajtu *Montenegrin Ethnic*

³² *Tragajući za Ljubišom*, Pobjeda, 1982, 197–205.

Association of Australia.³³ No o tome se on već oglasio nešto ranije, povodom spora u Savjetu za standardizaciju crnogorskoga jezika, kad su neki članovi toga tijela doveli u pitanje kodifikaciju pojedinih opštercnogorskih jezičkih osobina. Tada je Rotković oštro reagovao: „Čitav taj manevar izveden je tako kao da su neki naši lingvisti i publicisti bili zaduženi da crnogorstvuju godinama, kako bi zauzeli što bolje pozicije, i savjetovani da ne izlaze na megdan junački s akademikom Nikčevićem, jer bi se time otkrili, s tim da se pred otvaranje nastave crnogorskoga jezika i književnosti probude i izađu iz *trojanskoga konja* (...) u borbu za *srpski jezik ijekavskoga izgovora*.“³⁴

U Crnoj Gori sve je manje naučnika Rotkovićeva profila koji su se ogledali u različitim strukama – od filma i pozorišta do onomastičkih ispitivanja. U svakom domenu postigao je značajne rezultate, ali je nas za ovu priliku posebno interesovao jezikoslovni doprinos njegov, naročito stoga što je taj domen njegova rada uglavnom zapostavljen u odnosu na ostale djelatnosti, o čemu rječito svjedoči i podatak da nije imenovan ni za člana Savjeta za standardizaciju crnogorskoga jezika, uprkos činjenici da je bio član Savjeta za kodifikaciju crnogorskoga jezika Crnogorskoga PEN centra, koji je i zadužio Vojislava P. Nikčevića da napiše *Gramatiku* i *Pravopis*; uprkos činjenici da je cijeloga života taj jezik afirmisao i izučavao, naročito u vrijeme kad to nije bilo ni poželjno ni uputno.

Literatura

- Čirgić, Adnan. – *Standardizacija crnogorskoga jezika*, u knjiži *Jezički neprebol*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2007, str. 221.
- Lipovina, Ljiljana. – *Radoslav Rotković – bio-bibliografija*, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2009.
- Nikčević, Vojislav P. – *Crnogorska književna raskršća*, Matica crnogorska, Cetinje, 1996.
- Nikčević, Vojislav P. – *Crnogorski jezik*, Tom I i II, Matica crnogorska, Cetinje, 1993, 1997.

³³ www.montenegro.org.au/cgjezikrotkovic.html

³⁴ Rotković, Radoslav. – *Ne dođoše na megdan junački, ili – petnaest godina koje su izeli skakavci*, *Lingua Montenegrina*, br. 3, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009, str. 53–54.

- Nikčević, Vojislav P. – *Gramatika crnogorskoga jezika*, Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2001.
- Nikčević, Vojislav P. – *Istorija crnogorske književnosti. Od početka pismenosti do XIII. vijeka*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.
- Nikčević, Vojislav P. – *Piši kao što zboriš, Glavna pravila crnogorskoga standardnoga jezika*, Crnogorsko društvo nezavisnih književnika, Podgorica, 1993.
- Nikčević, Vojislav P. – *Praizvor; prototip i praiskon izgovora slov(j)enskoga jata (Љ) u: Jezičke i književne teme*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2006.
- Nikčević, Vojislav P. – *Pravopis crnogorskoga jezika*, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 1997.
- Rotković, Radoslav. – *Tragajući za Ljubišom*, Pobjeda, 1982.
- Rotković, Radoslav. – *Crnogorski književni jezik i govori. Jezik pisca i govor lica*, Zbornik radova *Štokavski književni jezici u porodici slovenskih standardnih jezika*, Crnogorski PEN centar & Dukljanska akademija nauka i umjetnosti, Podgorica, 2004, str. 137–142.
- Rotković, Radoslav. – *Da li je termin crnogorsko-srpski jezik politički korektan i naučno utemeljen?*, Zbornik radova *Crnogorski jezik u novom ustavu Crne Gore*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje & Građanska partija Crne Gore, Cetinje – Podgorica, 2004, str. 49–52.
- Rotković, Radoslav. – *Ijekavica u onomastici kao crnogorski etnički i kulturni identitet*, Zbornik radova *Jezici kao kulturni identiteti na području bivšega srpskohrvatskoga ili hrvatskosrpskoga jezika*, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 1998, str. 111–124.
- Rotković, Radoslav. – *Kodifikacija crnogorskoga jezika*, Doclea, god. 1, br. 3, 1994, str. 4–11.
- Rotković, Radoslav. – *Ne dođoše na megdan junački, ili – petnaest godina koje su izeli skakavci*, *Lingua Montenegrina*, br. 3, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009, str.52.
- Rotković, Radoslav. - *Nema slovâ bez uslovâ*, Zbornik radova *Crnogorski jezik u javnoj upotrebi*, Crnogorski PEN centar, Cetinje, 2003, str. 33–37.

- Rotković, Radoslav. – *Novosadski dogovor – stvarnost ili iluzija*, Ovdje, br. 22, god. III, 1971, str. 4.
- Rotković, Radoslav. – *Oblici i dometi bokokotorskih prikazanja (Prilog istoriji drame XVII i XVIII vijeka)*, Crnogorsko narodno pozorište, Podgorica, 2000.
- Rotković, Radoslav. – *Odakle su došli preci Crnogoraca*, MontEdit, Podgorica, 2000².
- Rotković, Radoslav. – *Kako su rijeke Zeta i Cijevna dobile imena*, Lingua Montenegrina, br. 2, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2008, str. 97–101.
- Rotković, Radoslav. – *Piši kao što zboriš*, Pobjeda. - God. 54, br.11686, 27.VI 1998, str. 24.
- Rotković, Radoslav. – *Posao obavljen ali – naizgled*, Pobjeda, god. 39, br. 6459, 26. XI 1983, str. 8.
- Rotković, Radoslav. – *Rječnik bez riječi*, Pobjeda, god. 39, br. 6485, 24. XII 1983, str.10.
- Rotković, Radoslav. – *Pridjevske i zamjeničke promjene, s posebnim osvrtom na dužine*, Zbornik radova *Norma i kodifikacija crnogorskoga jezika*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje, Cetinje, 2005, str. 141–146.
- Rotković, Radoslav. – *Savremena crnogorska književnost i crnogorski jezik*, Zbornik radova *Savremena crnogorska književnost*, Univerzitet Crne Gore – Filozofski fakultet, Nikšić, 2006, str. 63–73.
- Rotković, Radoslav. – *Uvod u izučavanje jezika bokokotorskih prikazanja s posebnim osvrtom na jezik Ivana Antuna Nenadića*, Lingua Montenegrina, br. 4, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.
- *Saopštenje uprave Udruženja književnika Crne Gore o jeziku*, Kritika, br. 17, Zagreb, ožujak–travanj 1971, str. 378.
- www.montenegro.org.au/cgjezikrotkovic.html

Adnan ČIRGIĆ

RADOSLAV ROTKOVIĆ AS A LINGUIST

The author analyzes linguistic work of Radoslav Rotković, one of the founders of Montenegristics. Rotković dealt with various scientific fields, but he is mainly regarded as a literature historian while his philological work is often neglected, even though he has been studying Montenegrin language for decades.

Key words: *Montenegrin language, onomastics, linguistics*